



## HISTORY OF POLITICAL AND ECONOMIC RELATIONS OF ASIAN COUNTRIES IN THE TURKESTAN COLLECTION

*Sokhatov Shokhrukh*

*Master's student*

*National University of Uzbekistan*

*Tashkent, Uzbekistan*

---

### ABOUT ARTICLE

**Key words:** Turkestan, Turkestan Collection, Asia, East, West.

**Abstract:** The article analyzes and discusses the history of political and economic relations between Asian countries in the Turkestan collection.

**Received:** 12.06.22

**Accepted:** 14.06.22

**Published:** 16.06.22

---

## TURKISTON TO'PLAMIDA OSIYO MAMLAKATLARINING SIYOSIY-IQTISODIY ALOQALARI TARIXI

*Soxatov Shohrux*

*Magistratura talabasi*

*O'zbekiston Milliy universiteti*

*Toshkent, O'zbekiston*

---

### MAQOLA HAQIDA

**Kalit so'zlar:** Turkiston, Turkiston to'plami, Osiyo, Sharq, G'arb.

**Annotatsiya:** Maqolada Turkiston to'plamida Osiyo mamlakatlarining siyosiy-iqtisodiy aloqalari tarixi mavzusi tahlil va muhokama qilindi.

---

## ИСТОРИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ И ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ СТРАН АЗИИ В ТУРКЕСТАНСКОМ СБОРНИКЕ

*Сохатов Шохрух*

*студент магистратуры*

*Национальный университет Узбекистана*

*Ташкент, Узбекистан*

---

### О СТАТЬЕ

**Ключевые слова:** Туркестан, Туркестанская коллекция, Азия, Восток, Запад.

**Аннотация:** В статье анализируется и обсуждается история политических и экономических отношений стран Азии в Туркестанском сборнике.

## KIRISH

XIX-XX asrlar mahalliy va xorijiy faylasuflar, tarixchilar, sotsiologlar, siyosatshunoslarning asarlarida. ichida. Sharq sivilizatsiyasining quyidagi o'ziga xos xususiyatlari qayd etilgan:

- an'analarga hurmat
- tashqi dunyoning yangilanadigan o'zgarishi emas, balki unga moslashish;
- shaxsiy "men"dan voz kechish, uning mutlaq-an'anaga, jamiyatga, davlatga, tabiatga bo'ysunishi;
- G'arb mavhum-mantiqiy bilim tizimidan farqli ravishda — intuitiv, hissiy-amaliy bilim.

## ASOSIY QISM

XIX asrda rus faylasufi Vladimir Sergeevich Solovyov (1853 — 1900) insoniyat tarixida uchta kuch, uch xil olam eng ta'sirli ekanligini ta'kidlagan. Birinchisi, musulmon Sharqi bo'lib, u erda shaxsiyat bostirilgan va eng oliy tamoyil, mutlaq, davlat, jamiyat hukmronlik qiladi. Ikkinchi dunyo katolik va protestant G'arb bo'lib, u erda alohida shaxslar ko'pligi "hech qanday ichki aloqasiz" hukmronlik qiladi. Erkin "xususiy shakllarning ko'pligi" bilan eng yuqori tamoyilning birligini o'zida mujassam etgan va ta'minlaydigan uchinchi kuch — bu faylasuf Rossiya bilan aniqlagan slavyan dunyosi. Yigirmanchi asrda ingliz tarixchisi va sotsiologi Arnold Jozef Toynbi (1889 — 1975) o'zining "Tarixni tushunish" ko'p jildli asarida har qanday sivilizatsiya uchun u paydo bo'lgan va mavjud bo'lgan madaniyatning o'ziga xos xususiyatlarining hayotiy ahamiyatini alohida ta'kidlaydi. . A. Toynbi tarixning sivilizatsiya xarakterini tasdiqlab, asoslab, har qanday sivilizatsiyaning hayotiylik tamoyilini "Chaqirish va javob berish" formulasiga ko'ra belgilaydi. Ushbu formulaning mohiyati shundan iboratki, yashovchan sivilizatsiya o'ziga tahdid soluvchi atrof-muhit muammosiga adekvat javob topa oladi. U har qanday tashqi dushmanga qarshi turish uchun faqat o'z madaniyatining o'ziga xos xususiyatlarida hayotiylikni jalb qilishi mumkin.

Xorijiy Osiyo hududi va aholisi bo'yicha dunyodagi eng katta mintaqa hisoblanadi. Bular 40 dan ortiq mamlakatlar, jumladan, gigant davlatlar Hindiston va Xitoy. Dunyoning eng katta cho'llari va eng baland tog' tizmalari bu mintaqada joylashgan. Osiyo tabiiy resurslarga boy, neft, gaz, ko'mir, rudalar bor. Biroq Osiyoda qishloq xo'jaligiga yaroqli yerlar kam, u ham qisqarib bormoqda. Dunyo aholisining yarmidan ko'pi Osiyoda yashaydi. Aholisi tarkibi ko'p millatli bo'lib, bu yerda 15 til oilasiga mansub 1000 dan ortiq xalq istiqomat qiladi.

Osiyo iqtisodiy makonida TMKlar, Yaponiya, Xitoy, Hindiston, Tayvan, Janubiy Koreya, Singapur va Malayziya ustunlik qiladi. Resurs inqirozi sharoitida alohida o'rinni neft eksport qiluvchi mamlakatlar egallaydi. Iqtisodiy jihatdan eng kam rivojlangan Laos, Kampuchiya, Nepal, Butan, Yaman.

G'arbiy Yevropa va Shimoliy Amerikadagi integratsiya jarayonlari asosan osiyolik o'ziga xoslikning tiklanishiga turtki bo'ldi. Bunga Osiyo davlatlarining jahon iqtisodiy va axborot

makoniga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi ham yordam berdi. Ularning bu makonda g'ayrati, hujumkorligi va hayotiyliги sobiq mustamlakalarning o'z kelajagiga bo'lgan ishonchi ortib borayotganini va mustamlakachilik pastlik majmuasini yengib o'tishini namoyish etadi.

Yigirmanchi asrning ikkinchi yarmida "Osiyo" tushunchasi tezda ijobiy ma'noga ega bo'ldi. Olimlar Osiyo sivilizatsiyasining g'arbiy, ayniqsa, Amerika demokratiyasidan sezilarli farq qiluvchi g'oyalar va qadriyatlarning alohida majmui asosida jadal shakllanishi jarayonini qayd etadilar.

G'arblashuv va turli xalqlarning o'z modernizatsiya yo'llarini topishga bo'lgan urinishlariga G'arb tomonidan to'sqinlik qilish geosiyosatda G'arbning turli dunyoga kuchli chaqiruvi sifatida qaraladi. G'arblashuv va modernizatsiya turli tushunchalar, ularni aralashtirib yubormaslik kerak. Boshqa mamlakatlar va xalqlar zamonaviy davr muammolariga sivilizatsiyaviy javob sifatida dunyoga modernizatsiya qilishning o'ziga xos variantlarini berish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. G'arblashuv esa dunyo makonini beqarorlashtiradigan mojarolar va urushlarni rag'batlantiradigan tushunmovchilik, rad etish va qarshilikni keltirib chiqaradi.

G'arbning chaqirig'i ortidan G'arbning Sharqdan "dastursiz" javobi keldi. Dastlab "siyosiy islom"ga xos bo'lgan anti amerikanizm G'arbiga qarshi qurolli jihodga asoslangan "jahon islom inqilobi" va "jahon arab imperiyasi"ning maxsus islom loyihasiga aylantirildi. Faoliyatida ekstremizm va terrorizmga asoslangan radikal tashkilotlar islom dunyosi inqilobi g'oyalarini safarbarlik vositasi sifatida qabul qildi.

Geosiyosatdagi islom omili. Islom geosiyosiy omil sifatida 70-yillarda islom inqilobi bilan o'zini namoyon qildi, natijada Eronning g'arbiga moyil rivojlanishi to'xtatildi. G'arb demokratiyasi qadriyatlarining global tranzitida Islomning yetakchi mafkurachilari an'anaviy musulmon jamiyatining mavjudligiga tahdidni ko'rdilar. Traditsionalizm – olam ma'nosini ifodalovchi asl qadriyat sifatida an'anaga sodiqlikka ijtimoiy-psixologik munosabatdir. Islom an'anaviyligi G'arb qadriyatlarini qabul qilmaydi. Ulardan himoyalaniş uni diniy fundamentalizmga aylantirdi. Fundamentalizm — har qanday e'lon qilingan tamoyillarga o'zgarmas va qat'iy dogmatik sodiqlik mafkurasi va ijtimoiy amaliyoti. Musulmon dunyosidagi radikal guruhlar islom fundamentalizmini tan olishadi.

Yangi Osiyo g'oyasi mohiyatan hayotni ijtimoiy-madaniy tashkil etishning o'ziga xos modeli bo'lib, farovon o'rta sinfnıng pragmatizmi va ijtimoiy uyg'onishi, texnokratiya san'ati va konfutsiychilikda yo'naltirilgan asosiy qadriyatlarga yo'naltirilgan. Buddizm va daosizm. Yangi Osiyo g'oyasining asosiy xususiyati uning shaxsiy huquqlarini butun jamiyat manfaatlari bilan uyg'unlashtirishga qaratilganligidir. Rus olimi K.S. Hojiyev yangi Osiyo g'oyasining quyidagi qoidalarini asosiylari sifatida ajratib ko'rsatadi:

- siyosiy tizimda hokimiyat va javobgarlikni oila modeli asosida tashkil etish;

- guruh manfaatlarining individuallardan ustunligi;
- jamiyatga qarama-qarshilik emas, balki uning tizimiga davlatning asosiy jamoat manfaatlarining asosiy kafolati sifatida uzviy ravishda kiritilishi;
- umumiy manfaatlarga xizmat qilishning siyosiy raqobatdan ustunligi; yuqori va quyi shaxslarning bir-biriga nisbatan o‘zaro javobgarligi.

Yaqin o‘tmishda SSSRning geosiyosiy manfaatlari Yaqin va O‘rta Sharqqa tarqaldi, uning siyosati natijasida Misr, Jazoir, Liviya, Iroq, Suriya edi. Hozirda Rossiya bu yerda 1990-yillarning boshlarida ham ta‘sirini yo‘qotdi. O‘z pozitsiyasini saqlab qolish uchun Rossiya post sovet hududida va Yaqin Sharqda tinchlik va xavfsizlikni saqlash choralari ishtirok etmoqda. Amerikaning Transkavkaz va Markaziy Osiyoda mavjudligi, Turkiya va Xitoyning mintaqaviy ekspansiyasi Rossiya geosiyosatidagi “islom omili” haqidagi savollarni yangicha ko‘rinishda keltirib chiqarmoqda. Chechenistondagi mojaro Rossiyaning islom dunyosi bilan munosabatlarini murakkablashtiradi. Jamiyatda islomga nisbatan ilgari bag‘rikenglik munosabati asta-sekin o‘rnini “islom terrorizmi” qo‘rquvi va qo‘rquvi egallab bormoqda. Islom va siyosiy radikalizm o‘rtasida tub farq yo‘q degan qarashlar tarqalmoqda.

Geografik va tarixiy jihatdan Rossiya nafaqat qo‘shni, balki nasroniy va musulmon xalqlarining qo‘shma ijtimoiy ishi hamdir. Rossiya slavyan-turk hamjamiyatining kuchli sivilizatsiya tajribasini to‘plagan. Rossiyaning yevro osiyolik o‘ziga xosligi Sharqdagi geosiyosiy imkoniyatlarning muhim omilidir. Bugungi kunda asosiy narsa o‘z Islomimizning radikallashtiruviga, mamlakatda nasroniylar va musulmonlar o‘rtasida adovat qo‘zg‘atilishining oldini olishdir.

Xitoyning geostrategiyasi ikki tomonlamaligi bilan ajralib turadi. 19-asr boshidan 1949-yil oktyabrgacha Xitoy geosiyosatida asosan atlantikachilik yo‘nalishida edi. Xitoy Xalq Respublikasi e‘lon qilingandan keyin (1949) Osiyo giganti sovetlarga moyil, mohiyatan Yevrosiy geosiyosatiga mos ravishda rivojlandi. Yigirmanchi asrning 60-yillarida XXR avtarkiyaga moyil bo‘ldi va 70-yillarda Mao Szedun o‘limidan so‘ng yana atlantizmning asosiy oqimiga kirdi. G‘arb bilan aloqalar Xitoyga sanoatni rivojlantirish uchun investitsiyalar va texnologiyalarni taqdim etdi va bundan pragmatik Xitoy to‘liq foydalandi.

XXR Buyuk Xitoyning (XXR, Tayvan, Aomin, Gonkong, Singapur) umumiy makonini astoydil shakllantirmoqda.

Zamonaviy Xitoy AQShning global gegemonlikni o‘rnatishga bo‘lgan intilishlarini qo‘llab-quvvatlamaydi, ko‘plab xitoylik ekspertlar buni Xitoy tomonidan to‘xtatilishiga ishonishadi, uning o‘zi I asrda super kuchga aylanadi.

Hozir esa Xitoy-AQSh munosabatlari jadal sur‘atda. Savdo-iqtisodiy hamkorlik ko‘lami oshib borayotgani buni tasdiqlaydi.

Rossiya-Xitoy munosabatlarida farovonlik tendensiyasini ko'rsatuvchi soha harbiy-texnik hamkorlikdir. Rossiya Xitoyga SU-27 qiruvchi samolyotlari, suv osti kemalari, A-50 DLRO samolyotlari va boshqalarni yetkazib beradi. Xitoy Rossiya — iste'mol tovarlari, oziq-ovqat va ishchi kuchi. Bularning barchasi Xitoyning Rossiya hududiga faol kirib borishi va Rossiya iqtisodiyotiga Uzoq Sharq va Sibirda Xitoy aholisining ko'payishi shaklida sodir bo'lmoqda.

Aholisi bo'yicha dunyoda ikkinchi o'rinda turadigan Hindiston jahon ishlab chiqarishi bo'yicha yetakchilardan biri hisoblanadi: YaIM hajmi bo'yicha u Italiya va Buyuk Britaniyadan oldinda, AQSH, Yaponiya va Xitoydan keyin ikkinchi o'rinda turadi. Hindiston yadroviy davlatdir; Hindistonning dasturiy mahsulotlar ishlab chiqaruvchi firmalari dunyoga mashhur bo'ldi.

Rossiya Hindistonni xalqaro hamjamiyatning muhim va nufuzli a'zosi, Hindiston bilan sheriklik munosabatlarini esa Rossiyaning Osiyo-Tinch okeani mintaqasidagi geosiyosiy mavqeyini va Osiyoda ma'lum kuchlar muvozanatini mustahkamlash sharti deb biladi.

V.V.Putin va A.B.Vajpayi tomonidan imzolangan Rossiya Federatsiyasi va Hindiston Respublikasining xalqaro xavfsizlik va barqarorlikka global chaqiriqlar va tahdidlar to'g'risidagi qo'shma deklaratsiyasi (2003-yil) o'zaro hamkorlikning asosiy yo'nalishlarini belgilaydi: (1) xalqaro xavfsizlik va barqarorlikni demokratlashtirishga ko'maklashish. xalqaro makon; (2) tinchlik, xavfsizlik va taraqqiyot uchun hamkorlik; (3) terrorizm va qaroqchilikka qarshi kurash.

Rossiya va Hindiston o'rtasidagi sheriklikning qulay istiqbollari Hindistonning SSSR bilan munosabatlarining ijobiy tarixiy tajribasi, o'zaro mushtarak g'oyalar va ko'p qutbli xalqaro tartib va xalqaro muammolarni hal qilishda BMTning asosiy roli bilan ta'minlanadi.

Rossiya va Hindiston o'rtasida savdo-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy, ayniqsa, yuqori texnologiyalar sohasida, harbiy-texnikaviy hamkorlik muvaffaqiyatli rivojlanmoqda.

Usama bin Laden geosiyosiy faoliyat uchun imkoniyat sifatida.

### XULOSA

Terrorizmga qarshi kurash geosiyosiy operatsiyalarni o'tkazish uchun qulay bahona bo'lib chiqdi. Amerikalik ekspertlarning o'zi ham Amerikaning Afg'onistondagi amaliyotidan ko'zlangan tarixiy maqsad Xitoy va Rossiyani strategik orqa tomondan – Markaziy Osiyodagi mudofaa tayanchidan mahrum qilish ekanini yashirmaydi. Natijada Qo'shma Shtatlar O'zbekiston, Qirg'iziston va Tojikistondagi harbiy bazalarda mustahkam o'rnashib oldi; Afg'onistonda strategik istehkomlar yaratildi, Pokiston bilan harbiy ittifoq mustahkamlandi; Xitoy o'zini Amerika havo bazalarining halqasi bilan o'rab oldi. Va bu bazalar post sovet makonining barcha muhim mintaqalarida Usama bin Ladenga qarshi zarur ekanligi, A.P. Parshev, "xohlaganlar aynan shunday deb o'ylashlari mumkin".

## FOYDALANILGAN ADBIYOTLAR RO‘YXATI

1. ogli Odilov, B. A., & Karimov, N. R. (2020). Analysis of Targeted Research in 20-30 Years of the XX Century. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 17(6), 8887-8893.
2. Karimov, N. R. (2019). SOME BRIEF INFORMATION ON AL-SIHAH AL-SITTA. *Theoretical & Applied Science*, (5), 611-620.
3. Karimov, N. (2020). A True Successor of Great Central Asian Scholars. *Bulletin Social-Economic and Humanitarian Research*, (9), 62-69.
4. Karimov, N. (2020). A True Successor of Great Central Asian Scholars. *Bulletin Social-Economic and Humanitarian Research*, (9), 62-69.
5. Doniyorov, A., & Karimov, N. (2020). An incomparable book of a great scholar. *Bulletin Social-Economic and Humanitarian Research*, (8), 63-71.
6. Kann, D. A., Klose, S., Zhang, B., Malesani, D., Nakar, E., Pozanenko, A., ... & Xu, D. (2010). The afterglows of Swift-era gamma-ray bursts. I. Comparing pre-Swift and Swift-era long/soft (type II) GRB optical afterglows. *The Astrophysical Journal*, 720(2), 1513.
7. Doniyorov, A. K., & Karimov, N. R. (2019). —KITAB AL-HIKMAH| AND—HIKMAH| IN HAKIM TIRMIDHI 'S SCIENTIFIC HERITAGE. *Central Asian Problems of Modern Science and Education*, 4(2), 236-246.
8. Bobir, O. (2019). Study of traditional irrigation system in Uzbekistan (In the exemple of the investigations of the second half of XIX century and XX century). *Scientific Journal*, 2(12), 85-95.
9. Odilov, B. (2020). Ўзбекларнинг анъанавий хўжалик фаолияти хақида айрим маълумотлар. *Республика XII илмий-назарий конференцияси материаллари*, 2(12), 121-125.
10. Polvanov, J. N. (2021). THE IMPORTANCE OF PUBLIC CONTROL IN BUILDING A DEMOCRATIC STATE BASED ON THE RULE OF LAW AND THE FORMATION OF CIVIL SOCIETY AND IN THE MANAGEMENT OF SOCIETY. *Oriental Journal of History, Politics and Law*, 1(1), 4-8.
11. Polvanov, J. N. (2021). Different Ways For Human Capacity Building in Poverty Reduction in Uzbekistan. *Oriental Journal of Economics, Finance and Management*, 1(1), 1-5.
12. Polvanov, J. N. (2022). HISTORY OF UZBEKISTAN AND SOURCES OF ITS STUDY. *Oriental Journal of History, Politics and Law*, 2(1), 27-37.